

OBSAH

Předmluva (*Petr Charvát a Petra Maříková Vlčková*) 6

Znovu k ikonografii raně středověkého nákončí z Pohořelic na Moravě (*Petr Charvát*) 9

Nákončí nalezené během archeologického výzkumu v Pohořelicích, na jižní Moravě, které bývá datováno do 8. století n. l., je zdobeno velmi zajímavým motivem démona jedoucího na jiné mytické bytosti. Autor tento výjev interpretuje jako vyobrazení Sesena, ochranného démona z postsásánovského Iránu a vypočítává další možné paralely, převážně z oblasti sásánovské ikonografie pečeti.

Františkáni jako specifická spojnice mezi českými zeměmi a východním Středomořím v 17. a 18. století (*Marek Dospěl*) 17

Studie nabízí shrnující pohled na působení františkánských misionářů z českých zemí na Blízkém východě, zejména v Palestině, Egyptě, Núbii a Etiopii v průběhu 17. a 18. století, založený na studiu primárních, vesměs dosud nepublikovaných pramenů z tuzemských i zahraničních fondů.

Po obecném nástinu dějin přítomnosti františkánů a charakteru jejich působení v těchto oblastech se autor snaží postihnout okolnosti a specifika účasti českých františkánů na misijním díle ve jmenovaném regionu, včetně předběžného početního vyhodnocení. Závěr tvoří úvahy o dobových možnostech františkánů zprostředkovat své autentické zkušenosti se zeměmi východního Středomoří doma, v českých zemích.

Poslední Rožmberkové a Orient. Orientalia v záznamech rožmberské účetní evidence (*Lucie Jirásková*) 28

Vilém a jeho mladší bratr Petr Vok z Rožmberka se ve svých šlechtických kratochvílích nechávali významně inspirovat dobovými trendy a uměleckým ovzduším pražského dvora císaře Rudolfa II. Mezi jejich zájmy tudíž patřily hermetické vědy a manýristická forma sběratelství. Stav kunstkomy, uchovávané na zámku Třeboň, z počátku 20. let 17. století popisuje dochovaný inventář, který ale zachycuje pouze její zbytky a nevyjmenovává téměř žádná orientalia, která – jak ukázal výzkum kunstkomy Rudolfa II. – představovala významnou součást manýristických sbírek.

Autorka této studie se je pokusila vyhledat v rámci rozsáhlé účetní agendy pocházející především z doby Petra Voka z Rožmberka. Evidence zachycuje nákupy běžných věcí pro potřeby dvora stejně jako krásných artefaktů určených pro výzdobu zámku či kunstkomy. Další původem orientální předměty je možné zachytit v oddílech věnovaných soupisům peněz vydaných za vykonané služby.

V celku tak účty dvorské komory odkrývají novou část nashromážděných sběratelských kusů, které pomáhají dokreslovat renesanční představy o Orientě. Navíc ukazují jinou tvář obyvatel zemí Blízkého východu v době, kdy se střední Evropa zmítala ve strachu z krvelačných Turků nebezpečně se přibližujících až k hranicím českých zemí.

Nálezy fajánsí levantského původu v Čechách (Karel Nováček) 43

Z území českých zemí je zatím publikováno jen nemnoho nálezů exotické středomořské keramiky. Doposud byly publikovány dva nálezy keramiky východoislámské. Jeden pochází z oblasti Pražského hradu a druhý z naleziště Žemálov. Oba nálezy nabízejí zajímavé možnosti širší contextualizace a interpretace.

Arabská lidová medicínská tradice v staročeské literatuře? (Petra Písařová) 60

Staročeské knihy lékařské datované k polovině 15. století vznikly pravděpodobně v autorské dílně františkánského mnicha, vzdělaného medicínského laika ovlivněného latinsky a německy psanou oborovou literaturou. Arabsky sepsaná studie na objednávku tuniského beje *Zahrada vůní pro potěchu mysli* pochází z 16. století a její autor, šejch an-Nafzávi, také nepatřil k vystudovaným lékařům. V obou spisech nalézáme znatelné stopy vlivu antického lékařství, ke kterému se ještě po dlouhou dobu budou hlásit lékařští odborníci arabští i evropští. Zároveň je jim ale vlastní i zohlednění témat hraničících spíše s lidovým léčitelstvím. Do této oblasti ve středověku do určité míry v obou kulturách spadala i léčba ženských nemocí, metody napomáhající početí, prenatální a poporodní péče. Příspěvek se zaměřuje právě na tyto části spisů a všímá si podobností, které by mohly doložit vzájemnou výměnu znalostí uplatnitelných v tomto vědním oboru.

Byzantské nálezy v 6.–11. století v Čechách a na Moravě. (Nada Profantová) 73

V příspěvku se podrobněji zabýváme třemi raně středověkými úseky, v nichž se intenzita kontaktů s východním Středomořím měnila, stejně jako skladba archeologických nálezů s těmito obdobími svázaná. Zatímco v nejstarším období se jednalo především o byzantské mince a přezky, ojedinelé i jiné okras, v 9. století na Moravě se začíná výrazněji uplatňovat též hedvábí a suroviny pro výrobu šperků (perly, mušle ap.), dále i suroviny na výzdobu interiérů chrámů (porfýr a červený mramor). Byzantské stavitelství ovlivnilo i vzhled některých kamenných kostelů (Břeclav Pohansko, Mikulčice, III. kostel ap.) Též řecký text se poprvé objevil i jinde než na minci – na křížku z Uherského Hradiště. V průběhu 10. století se těžiště výskytu luxusních výrobků, tedy i importů, přesouvá do Čech, kde jejich výskyt zdůrazňuje význam některých center (Pražský hrad, Libice). U některých výrobků se nezdařilo zjistit, zda vznikly z dovezených surovin v Byzanci či na západě (např. prsten z pokladu v Žatci). Skutečná intenzita pohybu zboží byla větší, než jak je konkrétně sledovatelná v archeologických pramenech, neboť mezi luxusní zboží patří mnoho komodit, které se v archeologickém materiálu objevují jen shodou šťastných náhod (hedvábí, koření, víno, ovoce, voňavky, drobné sklo).

Katalog – slovo úvodem 121

Architektura

K byzantským vlivům v raně středověké střeoevropské architektuře	123
Interiérová výzdoba raně středověkých církevních staveb	125
Podlaha v IX. kostele v Mikulčicích	130
Nástěnné malby v kostele sv. Jiří v Kostolanech	132

Součásti oděvů

Nákončí z Pohořelic na Moravě	134
Prolamované kování z hradiště Kal	135

Nákončí se čtyřmi postavičkami	136
Nákončí s gryfem a hadem	137
Nákončí s dvěma ptáky	138
Nákončí s žábou	139
Plaketka se sokolníkem	140
Plaketka s jelenem a ptákem	142
Průvlečka mečového řemení z Hradce u Nemětic	144
Gombíky s vyobrazením ptáků na puncovaném pozadí	145
Zlatý prsten s gemou	146
Keramika a dlaždice	
Soubor románských mozaikových dlaždic s orientálními motivy	148
Zlomky keramiky s lustrovou glazurou	150
Soubor raně gotických dlaždic s orientálními motivy	152
Mince	
Zlatý <i>solidus</i> z Osvětiman	154
Zlatý <i>solidus</i> z Mikulčic	155
Zlatý <i>solidus</i> z Libice nad Cidlinou	156
Byzantský <i>follis</i> z Ungeltu	157
Hromadný nález islámského zlomkového stříbra z Kelče	158
Umajjovská mince z Čelákovic	160
Sklo a slonovina	
Slonovinová pyxida ze Žuráně	162
Skleněný pohár s motivem ryb	164
Zlomek skla oboustranně zdobeného zlatem a emailem	166
Zlomek číše zdobené architektonickými motivy	167
Zlomek číše s arabským písmem	169
Varia	
Čakan ze Staré Kouřimi	170
Poutní odznak s vyobrazením sv. Mikuláše z Myry	171
Pohřeb Afričana z Mikulčic	172
Makrozbytky rostlin ze Středomoří	174
Seznam literatury ke katalogu	176
Zdroje ilustrací	188